

Merkittävä arkkitehtuurihistorian käsikirja

Ville Lukkarinen

Sinisalo, Jarkko: *Arkkitehtuurikirjoja Euroopan laidalla. Arkkitehtien ammattikirjallisuus Suomen rakennushallinnon piirissä erityisesti Intendentinkonttorin aikakaudella (1810-1865). Kokoelmahistoriaa ja aineistoluetteloita. Museoviraston rakennushistorian osaston julkaisuja 29. Helsinki 2006. 145 s.*

Kiireiseltä selaajalta voi helposti jäädä huomauttamatta, miten huomattavan arvokas aikaansaannos tutkija Jarkko Sinisalonen *Arkkitehtuurikirjoja Euroopan laidalla* -kirja on. Kyseessä on aivan kor-

vaamattoman tärkeä käsikirja jokaiselle, joka mitenkään vakavassa mielessä haluaa perehtyä Suomen 1800-luvun arkkitehtuurihistoriaan.

Tämän päivän arkkitehtiopiskelija selvittää itselleen mitä ilmassa liikkuu selaamalla kansainvälisiä arkkitehtuurilehtiä. Silloin tällöin hän ”prujaa” jonkin harjoitustyönsä esittelystä merkkikohteesta. Joskus näin tekevät valmiitkin arkkitehdit. 1700- ja 1800-luvuilla foliokokoisten kuvaplanssikirjojen ja arkkitehtuurikirjallisuuden tuntemus oli keskeinen osa koko arkkitehdin ammattitaitoa. Erityisesti klassismin valta-aika-

na kaikki vakava rakennustaiteellinen suunnitelu tehtiin "edeltäjien hartioilla seisten", kuten sanottiin.

Esimerkilliset monumentit olivat lähes poikkeuksetta ponnahduslautana yhtään arvokkaampana pidettyyn suunnittelutehtävään ryhdyttäessä. Klassistisen arkkitehtuurin tutkija ei yksinkertaisesti pääse puusta pitkään tuntematta sitä intertekstuaalisten viittausten kenttää, jossa arkkitehtuurikohteet on aikanaan tarkoitettu nähtäviksi.

Nuorena opiskelijana 1970-luvun lopulla koin bibliofiilisiä kauhistuksen hetkiä selatessani Rakennushallituksen kirjaston nahkaselkäisiä rariteetteja, sillä ne oli sijoitettu viraston kahvihuoneen hyllyille. Monet kirjoista olivat ainoita kappaleita koko valtakunnassa.

Kirjaston historiallinen osa, vuosien 1811–1919 välillä hankitut 1500 nidettä lahjoitettiin onneksi Museovirastolle 1985, mutta käyttö on ollut tämän jälkeenkin hankalaa juuri kokoelmahistorian epäselvyyden vuoksi. Tämän aineiston Sinisalo nyt esittelee perinpohjaisesti. Hän ei myöskään unohda kertoa mitä tästä kokoelmasta ei löydy.

Sinisalon kokoavien katsausten lisäksi kirja sisältää hänen rekonstruoimansa luettelot viraston vuosittaisista kirjahanoinnoista täydellisine nimekkeineen, myyjineen ja hintoineen, silloin tällöin kommentein täydennettyinä. Luettelo päättyy vuoteen 1865 mutta kirja antaa hyvän katsauksen tilanteeseen aina 1890-luvulle asti.

*

Suomen koko korkeakoulutettu arkkitehtikunta keskittyi valtion rakennushallinnon piiriin aina 1870-luvulle asti, ja vielä senkin jälkeen sen asema oli merkittävä kaikessa julkisessa rakentamisessa. Näin ollen valvutuneimmat tutkijat ovat jo pitkään olleet kiinnostuneet (nyttemmin jo lakkautetun) Rakennushallituksen kirjastosta, sen lähtökohta kun on vuonna 1810 perustetussa ns. Intendentinkonttorissa. Suurin mielenkiinto on aina kohdistunut siihen, mitä kirjallisuutta pääkaupungin suunnittelija Carl Ludvig Engel tunsii, ja on spekuloitu sillä mitkä Rakennushallituksen kirjaston teokset ovat Engelin perua. Tämän tiimoilta Jarkko Sinisalo esitti jo vuonna 1990 järjestettyä suurta Engel-näyttelyä valmistelleessa työryhmässä aiemmasta tutkimuksesta poikkeavia kriittisiä ja kyynisiä arvailujaan.

Sinisalon Engeliin liittyvä johtopäätös on, että hän konsultoi viraston kirjaston sijasta etupäässä yksityiskirjastoaan. Kirjoittajan vakuuttavan sel-

vityksen mukaan Engelin kirjastoa ei ole liitetty osaksi Rakennushallituksen kokoelmaa vaan se on 1850-luvulla hajonnut. Tämä on merkittävä havainto, sillä viimeisen sadan vuoden ajan tutkijat ovat tehneet päätelmiään perustaen oletukseen, että osa viraston kirjoista on ollut Engelin. Aikaisemmassa tutkimuksessa siis esiintyy Engelin kirjastosta hyvin paljon virheellistä tietoa, ja sen pohjalta on tullut esitetyksi kyseenalaisia johtopäätöksiä. Sinisalo tarjoaa kuitenkin kätevinä listauksina kaiken sen, mitä me tosiasiallisesti voimme Engelin kirjaston sisällöstä tietää.

Sinisalo varoittaa, että Engelin tutteman kirjallisuuden päättelemisen hänen arkkitehtuuristaan johtaa "metodologisesti heikoille jälle". Aiheellinen huomautus, mutta hänen oma selvityksensä kirjaston katoamisesta valitettavasti osoittaa, että näin on jatkossakin tehtävä. Engelin edustama arkkitehtuurisuuntaus keskusteli niin paljon planssikirjoissa julkaistujen suunnitelmien ja antiikin monumenttien mittausspiirustusten kanssa, ettei tätä ulottuvuutta voi mitenkään unohtaa.

Tein useampi vuosi sitten hätäisen listauksen 1700- ja 1800-lukujen vaihteessa Euroopassa liikkuneista, useimmin mainituista kuvaplanssikirjoista ja niiden lukumäärä nousi heti yli 50. Mitä kaikkea tästä Engel tutki jo opiskeluaikansa Berliinissä, ja mistä laati kopiota? Berliinin kirjastot ovat lisäksi epätoivoinen paikka enää löytää tätä kirjallisuutta. Vanhoista kortistoista ilmenee, että kaupunki on kyllä ollut tämän suhteen aarreaitta, mutta lainalappuihin tulee paljon puhuva leima "Ei enää käytettävissä" tai vielä suorapuheisemmin: *Kriegsverlust*.

Engelin rakennusten analysointi osoittaa, että hän "viittailee" monumentteihin ja rakennustyypppeihin, joita täällä Suomessa olevista kirjoista ei löydy, mutta kokonaisuuden haaroiksi vaatisi tarmokkaalta ja matkustelemaan kykenevältä tutkijalta pitkän päivätön.

*

Jokainen uusi tutkimustulos on Engel-tutkimukselle tervetullutta. Tämä lienee ilmeistä, mutta haluan nostaa esiin myös erään toisen kokonaisuuden, jonka uudenaikaiselle käsittelylle Sinisalon kirja saattaisi olla avaimena. Suomen 1840–1860-lukujen arkkitehtuurihistoriaa tunnetaan yleensäkin puutteellisesti, mutta lisäksi voisin väittää, että sitä on kautta aikojen lähestytty virheellisesti, sillä kirjoittajat eivät ole tunteneet ajan kansainvälisen arkkitehtuurikeskustelun kuvioita. Noiden vuosien arkkiteh-

tuurihistoria olisi yksinkertaisesti kirjoitettava uudelleen. Taitavan Ernst Bernhard Lohrmanin suunnittelutyö olisi asetettava oikeisiin yhteyksiinsä, ja hänen avustajansa Anders Fredrik Granstedtin 1840-luvun tuotanto olisi nostettava arvoonsa kummastelujen sijasta.

Juuri Granstedtin yksityiskirjasto on eräs Sinisalonselvityksen kohteista. Valitettavasti kyllä ilmenee, että Granstedtin viimeisten elinvuosien aineisto on siinä häviävän pieni, mutta itse viraston kirjaston hankinnat olivat merkittäviä juuri mainittuina vuosikymmeninä.

*

Arkkitehti Marjaana Kinnermä on taittanut kirjan hienosti. Kuva-aineisto on esillä näyttävästi ja samalla informatiivisesti. Painojälkikin on esimerkillinen. Teokseen on liitetty faksimilena kak-

si vanhaa kirjalueteloa, 1850-luvulta ja vuodelta 1893. Kyse on siis ensiluokkaisesta teoksesta, joka ennen kaikkea toimii tutkijan käsikirjana.

Kaiken tämän mainitseminen kohdistaa kasvavan harmistukseni yhteen ainoaan seikkaan. Miksi tämä kirjahistoriallinen käsikirja ei itse ole saanut kirjan arvoa, se kun on nidottu pehmeisiin kansiin? Pelkään, että A4-kokoa lähenevä formaatti ja käyristelevät kartonkikannet saavat aikaan sen, että teos hukkuu raporttien ja virastojulkaisujen mereen vieden kuvailemani sisällölliset ja taitollisetkin ansiot monien mahdollisesti kiinnostuneiden ulottuville. Vuosia palvelevan käsikirjan pitäisi lisäksi olla kestävä aivan konkreettisestikin.

Kirjoittaja on taidehistorian professori Tampereen teknillisen yliopiston arkkitehtuurin historian ja teorian laitoksella.